

Koncepti realnega skozi eksperimentalno poezijo. Uvod v tematski sklop

Darja Pavlič

Izraz eksperimentalna poezija, o katerem ni splošnega konsenza, a je mogoče z njim zaobjeti poezijo od modernizma preko postmodernizma do sodobnosti, izpostavlja vlogo eksperimenta pri organizaciji pesniških besedil. Nanaša se na kršenje uveljavljenih slovničnih pravil, uporabo različnih tipografij in tehničnih sredstev za produkcijo znakov (od pisalnih strojev do pametnih telefonov), raziskovanje zvoka, vključevanje vizualnih elementov, performativnost itd. Eksperimentalna poezija je zavezana izbranemu konceptu in ideologiji, za njene najbolj radikalne oblike pa je značilno, da se odrekajo referencialni funkciji. V pričujočem tematskem sklopu smo k sodelovanju povabili avtorje, ki so sodelovali na mednarodnem simpoziju »Koncepti realnega skozi eksperimentalno poezijo« (Škocjan – Ljubljana, 17.–21. maj 2013), kjer je bilo eno izmed izhodiščnih vprašanj (oblikovano sklicujoč se na Jakobsonovo definicijo pesniškosti), kaj se zgodi z besedami, ko jim priznamo lastno težo in vrednost – ali so še (lahko) namig na stvarnost? Razprave odgovarjajo pritrdilno, pri čemer nekatere opozarjajo, da je ukvarjanje z materialnostjo znaka samo ena izmed pojavnih oblik eksperimentalne poezije. Pesniški eksperimenti se pojavljajo v različnih družbenih in političnih kontekstih, po navadi so kritični do uveljavljenih institucij in ideologij, vendar tudi sami niso imuni na pasti komercializacije.

Na to posebej opozori **Miško Šuvakovič**, ko zapiše, da vsak uspešen upor postane tržna vrednost v glavnem toku kulture. Eksperimentalna umetnost ustvarjanje umetniških del nadomesti s procesom raziskave, ki vodi proti neznanemu in nepričakovanemu, in sicer v tradicionalnih in novih medijih, pa tudi v človeških odnosih. Eksperimentalna umetnost (kamor sodijo vizualna, prerformativna, novomedijska umetnost in literatura) je bodisi poseben vidik avantgard ali širši koncept, ki poleg (zgodovinskih) avantgard obsega neo-avantgarde, post-avantgarde in sodobno umetnost po letu 1990.

Za **Iztoka Osojnika**, ki se v svojem prispevku osredotoči na slovensko poezijo poznih 60-ih let 20. stoletja, je eksperimentalna poezija dogodek odprtosti biti in s tem konstruktivna alternativa neoliberalnemu nihilizmu.

Avtor posebej poudari, da sta Aleš Kermauner in Iztok Geister razvila poezijo golega označevalca in se otresla tradicionalne poezije pomena. Ne zanima ju več vsebina ali pomen, temveč se osredotočita na samega označevalca, na črto, črko ali besedo.

Da je neoavantgarda iz 60-ih let 20. stoletja najradikalnejši del v tradiciji konfrontacije s pomenom, trdi tudi **Jelka Kernev Štrajn**. Eksperimentalna poezija nasploh je po njenem mnenju tista poezija, ki ne ubeseduje samo zahteve po transformaciji sveta (tj. institucij) in posameznika kot sprejemnika poezije, pač pa tematizira tudi epistemološki prelom (tj. opustitev reprezentacije). Slovensko eksperimentalno poezijo izenači z zgodnjo fazo neoavantgardnega gibanja OHO. Prav v ohojevski poeziji se je namreč zgodil dokončen razpad ne le pomena, stavka in besede, ampak tudi črke, črte in vsakršne poteze, dokler ni v njej prevladala topografskost in celo ikonoklastičnost.

S poezijo slovenske neoavantgarde se ukvarja tudi **Darja Pavlič**, vendar njena analiza izbranih pesniških besedil pokaže, da gre za različne stopnje in načine ukinjanja referencialne funkcije. Besedam ne moremo pripisati pomena, kadar jih ne moremo povezati z referenti (kar se dogaja v primeru izmišljenih besed), kadar ne prepoznamo njihove rabe oz. igre, v katero so vključene (zaradi sintaktičnih nepravilnosti ali semantičnih anomalij), ali če je pomen odložen, ker je v ospredju igra označevalcev.

Natančna analiza Kosovelove pesmi »Krvaveči vrelec«, ki jo je opravil **Ravel Kodrič**, razkriva vire, iz katerih je klasik slovenske eksperimentalne poezije sestavil premišljen kolaž. Ne gre za poljubno izrezovanje, ampak za tankočutno odbrane časopisne naslove, pri čemer pridejo do izraza pojavi, ki so zaznamovali Kosovelov čas. Pesnik nestrpnost do razmer v družbi (v prvi kitici) in politiki (v drugi kitici) preusmeri v tematizacijo lastnega poslanstva.

Kot opozarja **Catherine Wagner**, predstavniki novejšje eksperimentalne poezije v ZDA kažejo malo interesa za raziskovanje materialnosti jezika in njegovih odnosov do družbenih in političnih struktur. Bolj jih zanima, kako je literarna dejavnost konstruirana in vpeta v institucije. Pesmi raziskujejo, v kakšnih družbenih okvirjih so napisane, objavljene in predstavljene, zato je mogoče govoriti o družbenem obratu. Glavni pesniški postopek konceptualistov in flarfistov je – tako kot v Kosovelovih kolažih – prisvajanje gradiva.

Prispevek **Dubravke Djurić** je zasnovan kot primerjava med sodobno ameriško poezijo in dogajanjem v postjugoslovanskih prostorih, pri čemer se pokaže, da je center v nasprotju s pol-periferijo sposoben oblikovati različne vzporedne pesniške svetove. Radikalna, avantgardna, eksperimentalna, inovativna poezija je v ZDA pomemben del sodobnih pesni-

ških praks in ima svoje mesto v glavnem toku, medtem ko ima v majhnih kulturah vlogo »varnega prostora« zunaj glavnega toka poezije.

Eksperimentalna tradicija znotraj glavnega toka poezije obstaja tudi v Veliki Britaniji, ugotavlja **Fiona Sampson**, in podobno kot v ZDA deluje na konvencionalne načine: ima svoje založnike, kritike in zagovornike, poučujejo jo na univerzah. V sodobni Britaniji soobstaja toliko različnih poetik, da bi težko našli vladajočo, ki bi jo bilo treba izzvati. Avtorica izpostavi beatniško tradicijo, vendar opozarja, da se v Britaniji s pojmom eksperimentalno ne označuje poezija, ki sledi tej tradiciji, ampak poezija, ki prelamlja s slovničnim »realizmom«.

Razprave, zbrane v tem tematskem sklopu, torej opozarjajo, da je s pojmom eksperimentalna poezija mogoče označevati različne pesniške prakse. Eksperiment se sicer lahko izteče v maniro in tržno blago, toda v svoji živi obliki je nenehen proces, ki preoblikuje predstave o tem, kaj je poezija in kakšna je njena družbena vloga.